

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства»
на тему: **«СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-
ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ»**

Виконавець:

студентка ФЕУП

Янєва Світлана Іванівна _____

Науковий керівник:

к.е.н, ст. викладач

Фіалковська Анастасія Андріївна _____

Одеса 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	6
1.1. Поняття та сфери реалізації державно-приватного партнерства.....	6
1.2. Форми державно-приватного партнерства	17
1.3. Основні переваги державно-приватного партнерства	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Особливості застосування та аналіз стану здійснення державно-приватного партнерства в Україні.....	26
2.2. Рекомендації Світового банку для України та результати їх втілення.....	30
2.3. Аналіз міжнародного та вітчизняного досвіду реалізації проектів державно-приватного партнерства на місцевому рівні	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	50
3.1. Ймовірні проблеми та перешкоди під час реалізації проектів державно-приватного партнерства на місцевому та регіональному рівнях: способи запобігання та шляхи їх вирішення	50
3.2. Рекомендації щодо перспектив застосування державно-приватного партнерства в Україні.....	60
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Головним завданням сучасного етапу розвитку України є модернізація економіки країни з метою підвищення її конкурентоспроможності і стійкості перед викликами сучасності. Економічна модернізація вимагає переозброєння основних галузей промисловості, випереджального розвитку інфраструктури всіх видів, створення сучасних виробництв і будівництва нових об'єктів соціального сектора. Міжнародний досвід показав, що переведення економіки на шлях модернізації неможливо здійснити із залученням лише державних ресурсів. Вирішення зазначеної проблеми можливе тільки на підґрунті об'єднання зусиль держави і приватного бізнесу, що у світовій практиці реалізується в рамках інституту державно-приватного партнерства (ДПП).

Питання співпраці держави й приватного капіталу беруть початок у взаємодії двох основних суб'єктів ринкової економіки ще з найперших держав. Однак державно-приватне партнерство стало переважною формою такої співпраці з кінця XX – початку XXI ст. Разом з тим, взаємодія держави і приватного бізнесу, створення стійких партнерських відносин між ними ускладнюється недостатньою пропрацьованістю економічно-інституційних основ цієї взаємодії, питань перерозподілу прав власності, які виникають у процесі реалізації проектів у рамках відносин державно-приватного партнерства, поспішністю прийняття адміністративних рішень щодо створення ДПП без докладного опрацювання його моделі і механізму. Нечітке уявлення про фінансові джерела, потенційні ризики й очікувану ефективність від реалізації проектів у ряді випадків призводять до неефективного використання державних ресурсів і втрати бізнесом зацікавленості в участі у ДПП.

Тому існує нагальна потреба теоретичного осмислення проблем, які виникають у процесі функціонування механізму державно-приватного партнерства, майнових відносин, специфічних проблем управління об'єктами

власності в рамках ДПП і їх відчуження, здійснюваного в тісному зв'язку з дослідженням фінансового механізму, джерел фінансування, форм і процесу фінансового забезпечення державно-приватного партнерства, розподілу майнових боргових зобов'язань і відповідних їм прав і відповідальності, виникаючих ризиків, критеріїв оцінки реальних фінансових і соціальних результатів ДПП..

У наукових працях з обраної тематики відсутнє комплексне дослідження відносин ДПП, особливо в умовах динамічного зовнішнього середовища, що притаманне сучасній Україні. Тому розробка теорії, методології та механізмів реалізації ДПП для забезпечення ефективного розвитку суспільства є актуальною, має наукове й практичне значення, що визначило вибір теми дослідження, його мету і задачі.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних, методичних та практичних аспектів державно-приватного партнерства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити поняття та сфери реалізації державно-приватного партнерства;
- охарактеризувати форми державно-приватного партнерства;
- окреслити основні переваги державно-приватного партнерства;
- проаналізувати стан реалізації державно-приватного партнерства в Україні;
- проаналізувати результати втілення рекомендацій Світового банку;
- проаналізувати міжнародний та вітчизняний досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства на місцевому рівні;
- визначити проблеми та перешкоди під час реалізації проектів державно-приватного партнерства на місцевому та регіональному рівнях;
- надати рекомендації щодо перспектив застосування державно-приватного партнерства в Україні.

Об’єктом дослідження є процес реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних аспектів реалізації державно-приватного партнерства та формування пропозицій щодо перспектив його розвитку.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використовувалися загальнонаукові методи та прийоми дослідження, а саме: діалектичний, історичний, абстрактно-логічні методи, а також метод аналізу і синтезу, аналогії і співставлення та різного роду економіко-статистичні прийоми.

Інформаційна база дослідження – нормативно-законодавчі акти України, звіти та аналітичні матеріали відповідних державних органів, наукова література, довідкова література, статті журналів, інтернет-ресурси щодо реалізації державно-приватного партнерства в Україні та світі.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Державно-приватне партнерство (ДПП) – це засноване на договорі довгострокове співробітництво між державою (державними органами та органами місцевого самоврядування), а також приватними компаніями, спрямоване на фінансування, проектування, впровадження та управління публічними об'єктами і публічними послугами (public facilities and public services), які традиційно забезпечуються державою (публічним сектором).

2. За результатами попереднього аналізу та з урахуванням особливостей кожного окремого проекту, договір концесії, договір про спільну діяльність або змішаний договір ДПП видаються найбільш доцільними правовими інструментами для структурування правовідносин між приватним партнером та ЦОВВ/МОВВ/ОМС для залучення інвестицій.

На відміну від порядку визначення приватної сторони у інших формах державно-приватного партнерства, чинне законодавство встановлює чіткий порядок та умови відбору концесіонера. Достатньо детальне врегулювання концесійних відносин забезпечує достатній рівень правової визначеності та повною мірою дозволяє реалізувати проекти концесії.

Договірні відносини оренди (лізинг) і спільної діяльності можуть розглядати як механізм залучення приватних інвестицій у випадку, якщо проект не передбачає значних інвестицій та масштабного будівництва.

Механізм управління майном не передбачає здійснення платежів за управління майном і, зазвичай, не передбачає здійснення значного обсягу інвестицій в активи, передані за таким договором.

Інвестиційний договір недостатньо відрегульовано у чинному законодавстві, що зумовлює проблематичність використання такого механізму для структурування інвестиційних проектів.

3. До основних переваг ДПП належать фінансові вигоди для органів державної

влади та ОМС, соціально-економічні вигоди для територіальної громади, а також політичні переваги.

Окремі рентабельні проекти ДПП можуть виступати джерелом надходження нових фінансових ресурсів завдяки розподілу прибутку між приватним оператором (партнером) та органами влади/ОМС. Таким чином, проект може реалізовуватись, не створюючи тягаря для бюджету, а вивільнені бюджетні ресурси можуть спрямовуватись на інші цілі, такі як охорона здоров'я, освіта, та інші соціальні проекти.

Прискорена реалізація проектів дозволить швидше отримати ефект для громади від впровадження нових послуг чи підвищення якості існуючих та сприятиме збільшенню приватних інвестицій та економічному розвитку регіону.

ДПП змінює роль уповноважених органів державної влади/ОМС з органу, який володіє та експлуатує, в орган, який адмініструє і контролює. Це дозволяє державним органам влади та ОМС підвищити рівень якості державних і комунальних послуг, зменшивши при цьому видатки державного/місцевого бюджету, у т.ч. витрати людських ресурсів на надання цих послуг.

4. За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні станом на 01.01.2017 року на засадах ДПП реалізується 186 проектів¹ (укладено 153 договорів концесії, 32 договори про спільну діяльність, 1 договір державно-приватного партнерства).

Понад 60% проектів ДПП від загальної кількості було реалізовано в сфері оброблення відходів, 20% у сфері збору, очищення та розподілення води, понад 8% в сфері інфраструктури та понад 3% в сфері виробництва, транспортування і постачання тепла.

5. Відповідно до рекомендацій Світового Банку, Україні необхідно гармонізувати ЗУ “Про концесії” та ЗУ “Про ДПП”, скасувати галузеве концесійне законодавство та розробити новий ЗУ “Про концесії”, запровадження інституту умовних зобов’язань, удосконалення механізму компенсації при розірванні концесійного договору, удосконалення процедури оцінки проектів а також

запровадження інституту управління фінансовими ризиками ДПП.

Станом на жовтень 2017 року, Мінекономіки вже здійснило низку заходів з метою виконання рекомендацій Світового Банку. Зокрема, були внесені комплексні зміни до ЗУ «Про державно- приватне партнерство», а також до ЗУ «Про концесії», впроваджено новий підхід до розрахунку концесійних платежів, удосконалено процедури проведення конкурсу з визначення приватного партнера та проведення аналізу ефективності ДПП, впроваджено чіткий механізм заміни приватного партнера, ведеться розробка нового ЗУ «Про концесії».

6. В ЄС щороку реалізується велику кількість проектів ДПП. За даними Європейського центру експертизи у сфері ДПП, у 2016 році в ЄС було реалізовано майже 60 проектів ДПП загальною вартістю 12 млрд. євро. Більшість проектів ДПП в ЄС були реалізовані в наступних сферах: транспорт

– 31%, медицина – 19%, освіта – 13%, телекомунікації - 10%.

Найбільш успішними проектами ДПП в зарубіжних країнах на місцевому рівні є проекти водопостачання та водовідведення (Чилі, Вірменія), управління твердими побутовими відходами (Канада), будівництво житла (Польща та Великобританія), вуличне освітлення (Великобританія).

В Україні найбільш успішними проектами ДПП є проекти в сфері виробництва та постачання теплової енергії (м. Малин, м. Остер).

7. Найбільш серйозною перешкодою на шляху реалізації проектів ДПП є загальний стан інституційного середовища, в якому приватному партнеру доводиться реалізовувати проект ДПП. До найбільш серйозних проблем системного характеру варто віднести:

- труднощі з отриманням дозвільних документів та погоджень, що необхідні для реалізації проекту ДПП;
- складність в переоформленні на приватного партнера права користування земельною ділянкою, на якій розташований об'єкт ДПП;
- недостатня фахова підготовка посадових осіб, які займаються питаннями ДПП, низький рівень їх мотивації;

- наявність корупційних проявів;
- складність практичної реалізації гарантій, що надаються державним партнером для цілей реалізації проекту ДПП та ін.

Під час застосування законодавства про ДПП на практиці виникає значна кількість проблемних моментів. Водночас, варто підкреслити, що більшість цих проблем стосується проектів, що реалізуються на державному рівні за участі ЦОВВ (понад 80%). Для проектів, що реалізуються на місцевому рівні за участю ОМС, існує набагато менше перешкод, оскільки практично відсутня необхідність погодження таких проектів з іншими державними органами, що потенційно може сприяти розвитку ДПП у регіонах.

8. Зважаючи на певну недосконалість законодавства та обмежену можливість МОВВ/ОМС в співфінансуванні проектів ДПП, для успішної їх реалізації має бути забезпечено дотримання низки вимог. Зокрема, потенційні проекти повинні відповідати наступним ознакам: проект повинен мати позитивний соціально-економічний ефект для місцевої громади: повинен зменшувати фіскальний вплив на місцевий бюджет; може передбачати незначне співфінансування зі сторони ОМС; проект повинен мати комерційну складову та бути привабливим для потенційних інвесторів: проект повинен мати прийнятні фінансові показники економічної та фінансової ефективності (IRR, NPV); приватний інвестор повинен бути готовим розробити техніко-економічне обґрунтування проекту; проект повинен характеризуватись стійким попитом на товари/роботи/послуги, що надаються приватним партнером; відсутність значних бар'єрів для виходу приватного партнера на ринок (відсутність необхідності отримання великої кількості ліцензій, дозволів, тощо); строк реалізації проекту не повинен перевищувати 2-3 роки; джерелом повернення внесених приватним партнером інвестицій повинна бути плата від споживачів/користувачів послуг (прикладом може слугувати парк, утримання якого займається приватний партнер, що отримує прибуток від відвідувачів або дрібних підприємців, які орендують місця для торгово-розважальних закладів). Приватний партнер може отримувати плату від ОМС, однак у цьому разі ОМС

повинен бути споживачем послуг (оплата опалення шкіл, лікарень, дитячих садочків, тощо); проект не повинен передбачати проведення масштабних будівельних робіт, що потребуватиме суттєвих інвестицій у суміжну інфраструктуру (лінії електропостачання, автодороги, інші комунікації); МОБВ/ОМС повинен бути розпорядником/власником земельної ділянки, на якій планується реалізувати проект, або відповідна земельна ділянка повинна належати на праві постійного користування КП.

Зважаючи на проведений аналіз та з урахуванням вище викладеного, найбільш привабливими сферами для реалізації проектів ДПП на місцевому рівні можна вважати:

- виробництво, транспортування і постачання тепла (в тому числі через впровадження енергоефективних технологій);
- туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт;
- управління нерухомістю, комунальним майном;
- виробництво, розподілення та постачання електричної енергії (особливо сонячні електростанції);
- паркування для автомобілів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/index.html>.
2. Гелбрейт Дж. К. Экономические теории и цели обществ / Дж. К. Гелбрейт. – М. : Прогресс, 1976.
3. Williamson O. E. Markets and hierarchies: Analysis and antitrust implication / O. E. Williamson. – N.Y., 1975.
4. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009.
- 5.Єфименко Т. І. Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки : монографія / Т. І. Єфименко та ін. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2012.
- 6.Green paper on public-private partnerships and community law on public contracts and concessions // Commission of the European Community. – Brussels, 2004. – 22 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2_004_0327en01.pdf.
- 7.Kappeler A. Public – Private Partnerships in Europe – Before and During the Recent Financial Crisis / A. Kappeler, M. Nemoz // EIB Economic and Financial Report. – 2010. – № 04. – July [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eib.org/efec/resources/efr_efec_ppp_report.pdf.
- 8.European Investment Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eib.org>.
- 9.Hodge G. The challenge of public-private partnerships: learning from international experience / G. Hodge, C. Creve. – Edward Elgar Publishing, 2005. – 352 p.
10. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, М. Д. Василенко та ін. ; за ред. Ю. П. Лебединського. – Ужгород : Патент, 2003. –

192 с.

11. Вдовенко Ю. С. Економіко-правова сутність концесії: методологічний аспект / Ю. С. Вдовенко // Збірник наукових праць Київського університету економіки і технологій транспорту. Сер.: "Економіка і управління". – 2004. – Вип. 6. – С. 62–69.
12. Єфименко Т. І. Формування конкурентоспроможної податкової системи як чинник розбудови державно-приватного партнерства в Україні // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка і право). – 2009. – № 1 (44). – С. 18–23.
13. UNCTAD. World Investment Report 2008. Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge. – United Nations: New York, Geneva, 2008. – 101 p.
14. Ukraine. Private Participation in Infrastructure Projects Database. World Bank and PPIAF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryId=97.
15. Павлюк К. В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави / К. В. Павлюк, С. М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 10–19.
16. Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/document/249628261/Presentation_Plan_diy_2020_c.pdf.
17. Про державно-приватне партнерство : закон України від 01.07.2010 № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404->
18. F. Kurniawan, S. Ogunlana, I. Motawa Stakeholders' expectations in utilising financial models for public-private partnership projects
19. Built Environment Project and Asset Management, 4 (2014), pp. 4-21 CrossRefView Record in Scopus
20. M. F. K. Khan, R.J. Parra, Financing Large Projects: Using Project Finance Techniques and Practices, Pearson Prentice Hall, Singapore, 2003.

21. L. M. Chang, P.H. Chen, BOT Financial Model: Taiwan High Speed Rail Case, *J. Const. Eng. and Mngmt*, 127 (2001) 3, pp. 214-222.
22. X. Zhang, Financial Viability Analysis and Capital Structure Optimization in Privatized Public Infrastructure Projects. *J. of Const. Eng. And Mngmt*, 131 (2005) 6, pp. 656-668.
23. N. Kulkarni, A. Prusty, Bidding Strategy for BOT Port Terminal Projects in India. *The J. of Structured Finance*, 12 (2007), pp. 90-106.
24. Government of India, Tariff setting and Bidding Parameters for PPP projects in Major Ports, Department of Shipping New Delhi, 2007.
25. A. Kaka, F. Al-sharif, Financial Modelling of PPP Projects, In Akintoye, A. & Beck, A. (Eds.). *Policy, Finance & Management for Public-Private Partnership Projects*. Wiley-Blackwell, Oxford, 2009.
26. R. R. Panko, What we know about spreadsheet errors, 2010, available from: <http://panko.shidler.hawaii.edu/SSR/Mypapers/whatknow.htm>.
27. M. Siersted, Time to Grow Up: Time to raise modelling standards, paper presented at Financial Modelling for PPP/PFI Conference (SMI), 3-4 March 2010, London.
28. Swan, J. (2008) *Practical Financial Modelling: A Guide to Current Practice*, Oxford,.
29. F. Kurniawan, A Review: Exploring Stakeholders' Expectations from PFI Financial Modelling at Different Stages, paper presented at PMI India Conference 2010, 19-21 November 2010, Mumbai, available from: <http://www.slideshare.net/PMInstituteIndia/bie-01> (accessed 19 September 2011).
30. Державно-приватні партнерства в сільському господарстві: Міжнародний досвід та перспективи для України [Електронний ресурс].
31. Режим доступу: <http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/11/GN4-UA.pdf>
32. Фіскальний контроль і муніципальні проекти державно-приватного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ppp-ukraine.org/wp->

content/uploads/2014/11/Guidance-Note-2_ua.pdf

33. Ініціативні пропозиції та закупівля у єдиного учасника конкурсу в рамках державно-приватного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/11/Guidance-Note-1_ua.pdf

34. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні 2012-2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/03/PPP-Development-Concept-2012-2017.pdf>

35. Діагностичний огляд законодавства про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

36. <http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2013/07/diagnostic-review-of-legal-and-regulatory-framework-for-ppps-ukr.pdf>

37. Проблеми законодавчого регулювання у сфері державно-приватного партнерства (ДПП), які вимагають першочергового вирішення для запуску проектів у сфері ДПП в Україні (2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2013/07/the-most-critical-legislative-issues-relevant-to-public-private-partnership-project-startups-in-ukraine-ukr.pdf>

38. The World Bank's new approach to development is good news for PPPs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.worldbank.org/ppps/coming-together-way-forward-maximizing-finance-development>